

PIOTR KRZYSZTOF SOWIŃSKI

Uniwersytet Rzeszowski

psowinski@ur.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2210-5877>

DOPUSZCZALNOŚĆ OGRANICZENIA PRAWA DO OBRONY W KODEKSWYCH POSTĘPOWANIACH SZCZEGÓLNYCH

ADMISSIBILITY OF RESTRICTIONS ON THE RIGHTS OF THE DEFENCE IN CODE SPECIFIC PROCEEDINGS

Abstract. The publication concerns the admissibility of statutory limitations on the right of defence of a defendant in criminal cases and the material scope of such limitations, with an analysis of regulations concerning special proceedings. The situation of the accused in preliminary injunction proceedings, accelerated proceedings and in proceedings on private prosecution has been analysed. Special proceedings are characterised by a certain degree of deformation and simplification of procedural rules, sometimes also those of a guarantee nature. The author poses the question of their compliance with the clause contained in Article 31(3) of the Constitution of the Republic of Poland.

Keywords: criminal trial; obligatory defence; defendant; defence attorney; restriction of the rights of the defence; special procedures.

UWAGI WSTĘPNE

Do zajęcia się zasygnalizowanym w tytule problemem zachęca P. Hofmański, zasadnie głosząc, że „mówienia o prawie do obrony nigdy dość”¹. Prawo do obrony jest fundamentalnym prawem każdego człowieka², jest też

¹ P. HOFMAŃSKI, *Gwarancje prawa do obrony w świetle zmian Kodeksu postępowania karnego zawartych w ustawie z dnia 27 września 2013 r.*, [w:] M. KOLENDOWSKA-MATEJCZUK, *Prawo do obrony w postępowaniu penalnym. Wybrane aspekty*, Warszawa 2014, s. 7.

² A. SAKOWICZ, *I. Istota zasady prawa do obrony. A. Zakres prawa do obrony*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, LEGALIS 2023, teza 1.

jednym z praw podmiotowych³. Te ostatnie rzadko kiedy obowiązują w postaci absolutnej, bezwyjątkowej. Problem ten awizowany jest już na poziomie konstytucyjnym. Z art. 31 ust. 3 ustawy zasadniczej⁴ wynika bowiem dopuszczalność stanowienia w drodze ustawy ograniczeń „w zakresie korzystania z konstytucyjnych [...] praw”. Ograniczenia te, choćby i przeprowadzone w trybie ustawowym, muszą jednak spełniać kryterium niezbędności („konieczne w demokratycznym państwie”) i celowości, służąc „bezpieczeństwu lub porządkowi publicznemu, bądź [...] ochronie środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i prawom innych osób”.

Art. 31 ust. 3 Konstytucji RP jest przykładem tzw. ogólnej klauzuli ograniczającej⁵, nie pierwszej w polskim prawodawstwie, bo podobną – aczkolwiek nie tak rozbudowaną – posługiwał się też art. 9 Konstytucji kwietniowej⁶, nie rezygnując przy tym ze stosowania klauzul szczegółowych. Tylko tymi ostatnimi posługiwała się natomiast Konstytucja marcowa⁷ (art. 106 – w zakresie tajemnicy listów i innej korespondencji) oraz niechlubnej pamięci Konstytucja PRL z 1952 r.⁸ (np. art. 74 ust. 1 zd. drugie – w zakresie wolności i nietykalności osobistej). Pomimo sformułowania ogólnej klauzuli ograniczającej obecnie obowiązująca ustawa zasadnicza sięga też po klauzule szczegółowe (m.in. art. 41 ust. 1 – w zakresie wolności i nietykalności osobistej; art. 57 – w zakresie wolności zgromadzeń).

Żadna jednak z tych klauzul nie odnosi się wyraźnie do prawa do obrony w postępowaniu karnym, które to prawo wynika z art. 42 ust. 2 zd. pierwsze Konstytucji RP. Takie jego zakorzenienie czyni zeń jedno z praw wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, ale i w jego ustępie 2, zobowiązującym „każdego” – w więc i władzę publiczną – do jego poszanowania. A czym innym

³ J. KIL, *Prawo do obrony jako publiczne prawo podmiotowe*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” (2022), nr 1(22), s. 204 i n.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁵ L. BOSEK, M. SZYDŁO, *VIII. Uwagi wstępne do art. 31. 3. Klauzule ograniczające w Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, LEGALIS 2016, teza 3. O klauzuli limitacyjnej pisze natomiast A. ŚLEDZIŃSKA-SIMON, *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019, s. 138.

⁶ Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. z 1935 r., Nr 30, poz. 227).

⁷ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1921 r., Nr 44, poz. 267 ze zm.).

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (t.j. Dz. U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36 ze zm.).

jest poszanowanie z perspektywy wykładni językowej, jak nie jego „nienaruszaniem” czy „przestrzeganiem”⁹? Czy prawo to może więc podlegać ograniczeniom? Odpowiedzi na tak postawione pytanie należy szukać zarówno w art. 31 ust. 3, jak i w samym art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Choć ten ostatni nie wspomina nic o takiej możliwości – bo za ograniczenie prawa do obrony nie można uznać upoważnienia ustawodawcy¹⁰ do określenia reguł korzystania z pomocy obrońcy z urzędu w zdaniu drugim art. 42 ust. 2 Konstytucji RP – to zarazem żaden z nich nie wyklucza takiej ewentualności, ani nie poddaje prawa do obrony bardziej wzmoczonej ochronie. Zakazu ograniczania prawa do obrony nie można też wywieść z aktów międzynarodowych, bowiem tak art. 6 ust. 3 EKPC¹¹, jak i art. 48 ust. 2 KPP¹² traktują o prawie do obrony wyłącznie w aspekcie pozytywnym. Brak takich wskazań czyni z prawa do obrony prawo równie podatne na ograniczenia, jak np. prawo do kształcenia czy prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem.

1. SPECYFIKA KODEKSWYCH POSTĘPOWAŃ SZCZEGÓLNYCH – ZARYS PROBLEMATYKI

Objęcie prawa do obrony ogólną klauzulą ograniczającą i niewskazanie dodatkowych warunków takich ograniczeń w jakimś sensie odziera nas, procesualistów, ze złudzenia co do wyjątkowości tego prawa na gruncie konstytucyjnym. Nie umniejsza to jednak znaczenia tego prawa w samym procesie karnym, które nadal może być w jego obrębie traktowane jako jedna z najważniejszych zasad i gwarancji procesowych¹³. Prawo do obrony jest prawem przysługującym oskarżonemu w toku całego postępowania karnego, na wszystkich jego etapach i w każdym z jego rodzajów czy też trybów. Te ostatnie interesować nas będą jednak wyłącznie w znaczeniu tzw. kodeksowych „trybów szczególnych”¹⁴, a więc w znaczeniu ugruntowanym przez tradycję

⁹ *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slovníki/poszanowanie.html> [dostęp: 6.01.2024].

¹⁰ Tak w odniesieniu do podobnych rozwiązań K. WOJTYCZEK, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999, s. 91-92.

¹¹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).

¹² Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. UE. C. z 2007 r. Nr 303, str. 1 ze zm.).

¹³ J. TYLMAN, R. OLSZEWSKI, *Rozdział II. Naczelne zasady procesowe*, [w:] *Polskie postępowanie karne*, red. R. Olszewski D. Świecki, Warszawa 2022, s. 183.

¹⁴ T. GRZEGORCZYK, *Rozdział VIII. Postępowania szczególne*, [w:] T. GRZEGORCZYK, J. TYLMAN, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2005, s. 807.

terminologiczną, lecz krytykowanym przez S. Waltośa i P. Hofmańskiego za jego niewłaściwość. Ci sami autorzy skłaniają się ku stosowaniu terminu „postępowania szczególne”, definiując je jako postępowania zmierzające do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego, różniące się jednak istotnie – w sposób przewidziany przez ustawodawcę – od postępowania uznanego za postępowanie o przebiegu typowym¹⁵. Wskazanie na „przebieg” – zgodnie ze znaczeniem semantycznym tego słowa – może sugerować, iż ewentualnych różnic pomiędzy postępowaniem szczególnym a postępowaniem typowym (modelowym) należy doszukiwać się wyłącznie w obrębie jego „toku” lub „biegu”¹⁶, tymczasem mamy tu do czynienia z efektem domina. Zmiana czynnościowa wymusza zmianę rozwiązań statycznych, skonstruowanych na potrzeby postępowania typowego i niedających się przetransponować w stosunku 1:1 na grunt postępowania szczególnego. Jedno ograniczenie może też pociągać za sobą kolejne i kolejne, bo tylko w ten sposób możliwe będzie zachowanie spójności systemowej. Przykładem takiego „łańcucha ograniczeń” będzie wyrokowanie nakazowe na posiedzeniu bez udziału stron (art. 500 § 4 k.p.k.¹⁷), co oskarżonego pozbawia możliwości aktywnego w nim udziału i wszystkich związanych z tym uprawnień. Nie jest jednak tak, że prawo do obrony doznaje ograniczeń wyłącznie w obrębie postępowań szczególnych, bo takowe istnieją także w obrębie postępowania o przebiegu typowym, czego wyrazem jest chociażby art. 117 § 3a k.p.k. Niektóre ograniczenia prawa do obrony z postępowania modelowego „przechodzą” do postępowań szczególnych, co widać choćby na przykładzie limitacji liczby obrońców z art. 77 k.p.k.

Elementami wspólnymi postępowania modelowego i postępowań szczególnych jest ten sam cel, tj. rozstrzygnięcie kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego, elementem różnicującym zaś stosunek do formalizmu procesowego¹⁸. Tym, co łączy postępowania szczególne, jest normatywna płaszczyzna ich zróżnicowania, to znaczy postępowania objęte Działem X kodeksu postępowania karnego z 1997 r. są postępowaniami wyodrębnionymi i modyfikowanymi ustawowo.

¹⁵ S. WALTOŚ, P. HOFMAŃSKI, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 665.

¹⁶ *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/przebieg;5482587.html> [dostęp: 7.01.2024].

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. z. U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.).

¹⁸ S. WALTOŚ, P. HOFMAŃSKI, *Proces karny*, s. 666-668. Kryterium to uznaje za poprawne metodologicznie, aczkolwiek skutkujące łączeniem „w tych samych klasach bardzo różnych postępowań” A. ŚWIATŁOWSKI, *Jedna czy wiele procedur karnych. Z zagadnień różnicowania form postępowania karnego rozpoznawczego*, Sopot 2008, s. 76.

Wśród elementów różnicujących te postępowania A. Światłowski wymienia m.in. sposób inicjowania procesu (ścigania), obecność lub brak etapu przygotowawczego postępowania, dopuszczalność wyrokowania poza rozprawą, przebieg rozprawy czy wreszcie katalogu środków odwoławczych¹⁹. Wskutek skreślenia z dniem 1 lipca 2015 r. Rozdziału 51 Działu X (art. 468–484 k.p.k.)²⁰, poświęconego postępowaniu uproszczonemu, rację bytu stracił podział postępowań szczególnych na postępowania pierwszego i drugiego stopnia. O ile postępowanie szczególne pierwszego stopnia redukowało formalizm postępowania modelowego, o tyle postępowania szczególne drugiego stopnia redukowały formalizm postępowania pierwszego stopnia, które było dla nich punktem odniesienia. Takim właśnie postępowaniem pierwszego stopnia było postępowanie uproszczone, w którym stosowało się przepisy o postępowaniu zwyczajnym, jeśli przepisy [Rozdziału 51] nie stanowiły inaczej”. Pozostałe postępowania szczególne aż do 2015 r. były postępowaniami drugiego stopnia, ponieważ w sprawach rozpoznawanych w ich trybie „stosowano przepisy o postępowaniu uproszczonym”²¹, przy czym było to stosowanie wprost (art. 485 k.p.k.; art. 517a k.p.k.) lub odpowiednie (art. 500 § 2 k.p.k.), zawsze jednak z zachowaniem zmian wynikających z przepisów właściwego rozdziału („z zachowaniem przepisów niniejszego rozdziału” – art. 485 k.p.k.; „jeżeli przepisy niniejszego rozdziału nie stanowią inaczej” – art. 500 § 2 k.p.k.; art. 517a k.p.k.). Obecnie w przestrzeni kodeksowej funkcjonują trzy postępowania szczególne pierwszego stopnia, tj. odwołujące się z pewnymi zmianami do uzupełniającego stosowania przepisów postępowania modelowego (zwyczajnego). Są nimi postępowanie z oskarżenia prywatnego (Rozdział 52, art. 485 – 499 k.p.k.), postępowanie nakazowe (Rozdział 53, art. 500 – 507 k.p.k.) oraz postępowanie przyspieszone (Rozdział 54a, art. 517a – 517j k.p.k.).

W doktrynie zauważa się też możliwość modyfikowania na użytek postępowań szczególnych naczelných zasad postępowania karnego, zastrzegając niemożność ich całkowitej eliminacji, ponieważ mogłoby to prowadzić do „nierespektowania podstawowych, konstytucyjnie chronionych praw obywatelskich”²².

¹⁹ A. ŚWIATŁOWSKI, *Jedna czy wiele procedur karnych*, s. 24-28.

²⁰ Art. 1 pkt 166 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 ze zm.).

²¹ To samo dotyczyło postępowania w sprawach o wykroczenia (Rozdział 54), bowiem nieobowiązujący już art. 509 § 1 k.p.k. nakazywał stosowanie do spraw przekazanych na podstawie art. 508 § 1 k.p.k. „przepisów o postępowaniu uproszczonym z wyjątkiem art. 469 – 474 [k.p.k.]”. Rozdział 54 został uchylony przez art. 5 § 7 pkt 4 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2001 r., Nr 106, poz. 1149 ze zm.).

²² T. GRZEGORCZYK, *Rozdział VIII. Postępowania szczególne*, s. 807.

Jeśli by w ślad za A. Murzynowskim²³ przyjąć, że zasada prawa do obrony (art. 6 k.p.k. i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP) sprowadza się do dania oskarżonemu możliwości osobistego odpierania postawionego mu zarzutu (zarzutów) popełnienia czynu zabronionego (czynów zabronionych), a także korzystania z pomocy obrońcy²⁴, to zasada ta – rozumiana jako dyrektywa (norma) postępowania²⁵ w każdym z kodeksowych postępowań szczególnych pozostaje taka sama jak w postępowaniu modelowym, czego nie da się powiedzieć już o prawie do obrony, rozumianym jako złożone prawo podmiotowe (zespół uprawnień procesowych)²⁶.

Wspomniana redukcja formalizmu w postępowaniach szczególnych to nie *finis in se*, lecz działanie, które w demokratycznym państwie prawa ma służyć usprawnieniu i przyspieszeniu niektórych kategorii spraw karnych, co – *nommen omen* – najdobitniej wyraża nazwa postępowania uregulowanego w Rozdziale 54a kodeksu postępowania karnego. Przyspieszenie to osiągnięte jest w różny sposób, jednym razem jest to pominięcie fazy przygotowawczej postępowania karnego, innym razem jej ograniczenie do czynności uznanych przez ustawodawcę za niezbędne i wystarczające (art. 517c § 1 k.p.k.). Podobnemu celowi służy też możliwość m.in. orzekania poza rozprawą (art. 500 § 4 k.p.k.) lub kumulacji ról oskarżyciela i oskarżonego (art. 497 § 1 k.p.k.).

2. OGRANICZENIA PRAWA DO OBRONY W POSTĘPOWANIU Z OSKARŻENIA PRYWATNEGO

Brak w postępowaniu z Rozdziału 52 przedsądowej fazy przygotowawczej powoduje, że prawo do obrony przed sformułowaniem aktu oskarżenia lub skargi z art. 488 § 1 k.p.k.²⁷ nie powstaje, co jest naturalną konsekwencją

²³ A definicję tę uważa za „najprostsza i najbardziej klarowna” P. KRUSZYŃSKI, *Prawo podejrzanego do obrony materialnej w projektach k.p.k. (wybrane zagadnienia)*, „Palestra” (1993), nr 7-8(37), s. 29.

²⁴ A. MURZYŃSKI, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 272. Do zakresu tej zasady wlicza się także nakaz dokonywania przez organy procesowe czynności także na korzyść oskarżonego (K. MARSZAŁ, *Proces karny*, Katowice 1997, s. 82) oraz przedstawiania przez oskarżonego dowodów na swoją korzyść (P. WILIŃSKI, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 196).

²⁵ M. CIEŚLAK, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1982, s. 267.

²⁶ P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012, s. 20.

²⁷ Nawet jeśli by za początek procesu prywatnoskargowego uznać pierwszą czynność oskarżyciela prywatnego, a więc także i złożenie ustnej lub pisemnej skargi w trybie art. 488 § 1 k.p.k. na

niesformułowania zarzutu karnego, który można by odpiąć. Ewentualny sprawca czynu ściganego z oskarżenia prywatnego nie jest też jeszcze stroną, o której mowa w art. 6 k.p.k., choć pewne symptomy prawa do obrony mogą się objawić na tle czynności podejmowanych „w razie potrzeby” w trybie art. 488 § 1 k.p.k. w celu zabezpieczenia dowodów, jeżeli tylko zostały one podjęte wobec tej samej osoby, która następnie zostanie objęta prywatnym aktem oskarżenia.

Postępowanie prywatnoscargowe – w zależności od sytuacji – inicjuje albo akt oskarżenia (art. 487 k.p.k.), albo skarga ustna lub pisemna²⁸ składana na Policji w trybie art. 488 § 1 k.p.k. i następnie „przesyłana [...] do sądu”. Każdy z tych wariantów cechuje się prostotą i brakiem szczególnie uciążliwych czy wręcz niemożliwych do spełnienia przez nieposiadającego stosownego wykształcenia pokrzywdzonego (oskarżyciela prywatnego)²⁹. Wśród tych elementów na pierwszy plan wysuwa się potrzeba „wskazania zarzucanego [...] czynu” (art. 487 k.p.k.) jednak nawet nie w stopniu „dokładnym”, mierzącą ową dokładność przynajmniej którymś z elementów, wśród których art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k. – w odniesieniu do publicznego aktu oskarżenia – wymienia „czas, miejsce, sposób i okoliczności [...] popełnienia oraz skutki, a zwłaszcza

policji – a na taki moment zwraca uwagę W. DASZKIEWICZ, *Wszczęcie postępowania prywatnoscargowego*, *Palestra* z 1974, nr 10(18), s. 65 i 72 – to traktując taką skargę za szczególną postać „oskarżenia”, dopiero jej „przesłanie do właściwego sądu” będzie tym, co art. 71 § 2 k.p.k. określa mianem „wniesienia oskarżenia do sądu”, z czym wiąże się z kolei nabycie statusu oskarżonego. Określenie momentu nabycia statusu strony procesowej jest konieczne z uwagi na treść art. 6 k.p.k., który przyznaje prawo do obrony tylko osobom legitymującym się statusem „oskarżonego”. Nabycie tego prawa niekoniecznie prowadzi do realizacji składających się na to prawo uprawnień, do czego konieczne jest jeszcze powiadomienie o postawieniu w stan oskarżenia, co wiąże się z dopełnieniem przez sąd czynności z art. 338 § 1 w zw. z art. 485 k.p.k.

²⁸ W judykaturze zwraca się uwagę na nieprzypadkowość normatywnego rozróżnienia pisemnego aktu oskarżenia i pisemnej skargi, która to skarga jest pojęciem szerszym, ale i nie wymagającym spełnienia kryteriów z art. 487 k.p.k. – zob. postanowienie SN z dnia 17 kwietnia 1997 r., I KZP 4/97, LEX nr 512095. Powyższe jest też akceptowane w doktrynie – K. EICHSTAEDT, *Art. 488. Rola Policji w sprawach prywatnoscargowych*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2023, teza 3; Z. BANASIAK, *Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie prywatnoscargowym w praktyce policyjnej*, „Prokuratura i Prawo” (2010), nr 7-8, s. 222-239. Odmienne jednak D. KALA, *Tryby szczególne w Kodeksie postępowania karnego w świetle poglądów prezentowanych w doktrynie i judykaturze*, Toruń 2005, s. 53 i n. Ta sama skarga z art. 488 § 1 k.p.k. – mimo pośrednictwa w jej przesłaniu do właściwego sądu przez wskazany tam organ ścigania – nie staje się skargą Policji, lecz pozostaje skargą pokrzywdzonego. Por. jednak nietrafne rozważania D. GIL, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*, Warszawa 2011, s. 162.

²⁹ T. MARKIEWICZ, *Sposoby inicjowania postępowania prywatnoscargowego*, „Studia Prawnicze KUL” (2018), nr 1(73), s. 98.

wysokość powstałej szkody”³⁰. Nie zauważa się przy tym w doktrynie, że niejako już na wstępie tego postępowania „uproszczony”³¹, nazbyt ogólnie sformułowany i pozbawiony podstawy normatywnej zarzut może być czynnikiem utrudniającym przed nim obronę. Podobnie rzecz ma się z brakiem obowiązku uzasadnienia aktu z art. 487 k.p.k., czy i w takim wypadku ciężar rekonstrukcji zdarzenia ma obciążać sąd³²? A przecież i prywatny akt oskarżenia ma do spełnienia funkcję programującą, wytyczając granice podmiotowe i przedmiotowe rozpoznania sprawy³³, a w ślad za tym i odnośnej obrony. Ograniczenie będące następstwem nie dość precyzyjnego sposobu sformułowania zarzutu prywatnego aktu oskarżenia³⁴ ma jednak charakter faktyczny, nie zaś prawny. Być może dałoby się uniknąć takiego stanu rzeczy, gdyby akt ten – podobnie jak subsydiarny akt oskarżenia z art. 55 § 1 w zw. z § 2 k.p.k. – objąć przy-
musem adwokacko-radcowskim³⁵, a „oznaczenie [...] zarzucanego czynu” uściślić? Z jednej strony pozwoliłoby to na uniknięcie problemów z samą obroną, z drugiej zaś ograniczałoby i samą liczbę spraw rozpoznawanych w tym trybie, o podniesieniu poziomu merytorycznego samego sporu nie wspominając. W obecnym stanie prawnym nie ma takiego wymogu, podobnie jak nie można wezwać oskarżyciela prywatnego do wskazania np. kwalifikacji

³⁰ Nawet jeżeli oczekuje się, że oskarżyciel prywatny w art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k. szukać będzie „wskazówek”, co do tego, jak „powinno być sformułowane oznaczenie czynu”, to oczekiwanie to jest jednak obarczone pewną naiwnością, skoro żaden z przepisów nie nakazuje mu studiowania treści innych przepisów ani dostosowywania treści akty oskarżenia do innych niż art. 487 i 119 § 1 k.p.k. wymogów. Por. jednak M. MICHALUK, *Kontrola formalna aktu oskarżenia prywatnego*, „Studencie Zeszyty Naukowe” (2003), nr 6-9, s. 17.

³¹ C. KULESZA, *Rozdział XVIII. Postępowanie przygotowawcze*, [w:] *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok 2003, s. 338.

³² Tak uzasadniano periodyczną rezygnację z obowiązku uzasadniania aktu oskarżenia z art. 332 § 2 k.p.k., wprowadzoną przez art. 1 pkt 102 ustawy z dnia 27 września 2013 r. (Dz.U.2013.1247) zmieniającej niniejszą ustawę z dniem 1.07.2015 r. i wkrótce przywróconego przez art. 1 pkt 66 lit. b ustawy z 11.03.2016 r. (Dz.U.2016.437). Zob. P. HOFMAŃSKI, J. ŚLIWA, *Dwugłos w sprawie nowego kształtu postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” (2015), nr 1-2, s. 78.

³³ H. PALUSZKIEWICZ, *Rozdział III. 2.7. Zasada skargowości*, [w:] K. DUDKA, H. PALUSZKIEWICZ, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 170.

³⁴ „Prywatny akt oskarżenia musi przyjąć formę oskarżenia, czyli opisać czyn (zdarzenie historyczne), z jakim oskarżyciel wiąże realizację znamion określonego typu”, dając tym samym „podstawy do prowadzenia postępowania karnego o konkretny czyn” – tak postanowienia SN z dnia 21 stycznia 2015 r., V KK 297/14, LEX nr 1652419 oraz z dnia 31 marca 2015 r., IV KK 3/15, LEX nr 1666903.

³⁵ W ocenie SN „sporządzenie [prywatnego] aktu oskarżenia przez podmiot fachowy daje sądowi orzekającemu podstawy do przyjęcia, że jego treść ściśle odpowiada intencjom oskarżyciela” – tak w wyroku z dnia 9 maja 2013 r., IV KK 380/12, LEX nr 1318211.

prawnej zarzucanego czynu, gdyż mogłoby to być uznane za ograniczanie dostępu do wymiaru sprawiedliwości³⁶.

Specyfiką postępowania prywatnoskargowego jest występowanie w nim obligatoryjnego posiedzenia pojednawczego (art. 489 § 1 k.p.k.). Jego wyznaczenie nie ogranicza wszakże prawa do obrony, bo też wyznaczanie terminów kolejnych posiedzeń lub rozpraw jest przejawem władzy dyskrecjonalnej sądu także i w innych rodzajach postępowań. Niechętny tej decyzji oskarżony najzwyczajniej może nie stawić się na posiedzenie pojednawcze, a jego – nawet nieusprawiedliwiona nieobecność – inaczej niż ma się to w przypadku podobnego niestawiennictwa jego przeciwnika procesowego i jego pełnomocnika (art. 491 § 1 k.p.k.) nie rodzi dlań negatywnych następstw procesowych, co najwyżej skutkuje wyznaczeniem terminu rozprawy (art. 491 § 2 k.p.k.). Jedynym czynnikiem, na który może być oskarżony narażony w trakcie posiedzenia pojednawczego, to nazbyt usilne nakłanianie go przez sędziego lub referendarza sądowego do pojednania się z pokrzywdzonym³⁷. Samo pojednanie „waży” tu jednak więcej niż w postępowaniu modelowym (zwyczajnym), co wynika z art. 492 § 1 zd. pierwsze k.p.k. i jest w nauce uznawane za „poważne dobrodziejstwo dla oskarżonego”³⁸.

W kontekście ograniczenia prawa do obrony nie można też rozpatrywać dystynktywnej dla tego rodzaju postępowania kumulacji ról oskarżonego i oskarżyciela. Realizacja postanowień art. 497 § 1 k.p.k. co najwyżej wymaga większego skupienia i rozdzielenia dowodów służących obronie i oskarżeniu wzajemnemu, co w przypadku korzystania z prawa do zadawania pytań odbywa się z uwzględnieniem § 3 tego przepisu modyfikującego nieznacznie kolejność ich zadawania ustaloną na podstawie art. 370 § 1 k.p.k. Nie wydaje się natomiast, by „odwrócenie” ciężaru dowodu w przypadku przestępstwa znieśławienia (art. 212 i 213 k.k.)³⁹⁴⁰ można było zakwalifikować jako ograniczenie prawa do

³⁶ Postanowienie SO w Tarnowie z dnia 2 sierpnia 2005 r., II Kz 157/05, KZS 2005, nr 9, poz. 63. Podobnie E. KRUK, *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżania uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Lublin 2016, s. 321

³⁷ D. GIL, *Kilka uwag o postępowaniu z oskarżenia prywatnego*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny KUL” (2008), 5, s. 61.

³⁸ M. LIPCZYŃSKA, *Oskarżenie prywatne*, Warszawa 1977, s. 121.

³⁹ Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 17).

⁴⁰ Szerzej zob. G. ARTYMIAK, *Rozłożenie ciężaru dowodu w sprawach o znieśławieniu*, „Palestra” (1995) nr 1, s. 62-68; P. KRUSZYŃSKI, *Materiałny ciężar dowodu w procesach karnych o znieśławieniu i oszczerstwo*, „Państwo i Prawo” (1980), nr 8, s. 75; M. ŻBIKOWSKA, *Ciężar dowodu w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019, s. 511-520.

obrony⁴¹, aczkolwiek z pewnością wymusza ono na oskarżonym refleksję co do skorzystania z prawa, o którym mowa w art. 175 § 1 zd. pierwsze k.p.k.

3. OGRANICZENIA PRAWA DO OBRONY W POSTĘPOWANIU NAKAZOWYM

Tym, co najbardziej rzuca się w oczy w przypadku postępowania nakazowego, to zmiana forum orzekania o przedmiocie postępowania. Wskazanie na posiedzenie jest wskazaniem bezwyjątkowym i obligatoryjnym, stąd też sąd nie może wydać wyroku nakazowego na rozprawie także dlatego, że wynikające z art. 500 § 4 k.p.k. odstępstwo od publicznego wyrokowania poddyktowane jest chęcią przyspieszenia i odformalizowania postępowania⁴². Wskazanie z art. 500 § 4 k.p.k. na taki sposób wyrokowania, a więc „na posiedzeniu bez udziału stron”, jest zgodne z postulowaną w doktrynie koniecznością awizowania tego rodzaju ograniczenia tylko w drodze wyraźnego komunikatu⁴³. Inna sprawa, że ograniczenie to jest zarazem przejawem równego potraktowania obu przeciwstawnych stron procesowych, nie wyróżnia się bowiem w art. 500 § 4 k.p.k. żadnej z nich.

Pozbawienie możliwości udziału w posiedzeniu „nakazowym” odbiera oskarżonemu te wszystkie środki obrony, jakie ustawa wiąże z jego aktywnym udziałem w czynnościach sądowych⁴⁴. Jest to jednak dość oczywista konsekwencja tego, że sąd wydaje wyrok nakazowy, będąc aktualnie przekonany co do zasadności oskarżenia⁴⁵ („na podstawie zebranych dowodów okoliczności czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości” – art. 500 § 3 k.p.k.), ale też i tego, że na tym etapie oskarżony nie zna jeszcze ostatecznego kształtu oskarżenia. Niewiedza ta jest spowodowana tym, że zgodnie z art. 505 § 1 oskarżonemu doręcza się odpis aktu oskarżenia wraz z odpisem wyroku nakazowego. Mimo, iż osoba objęta tym aktem i skazana wyrokiem nakazowym –

⁴¹ O trudnościach związanych z tego rodzaju zarzutem szerzej M. LIPCZYŃSKA, *Oskarżenie prywatne*, s. 152 i n.

⁴² P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo*, s. 404.

⁴³ P. WILIŃSKI, *Zasada prawa do obrony*, s. 397.

⁴⁴ Jest to jednakże stan przejściowy, ponieważ oskarżony – składając działający kasatoryjnie sprzeciw (art. 506 § 3 k.p.k.) – może doprowadzić do rozpoznania sprawy na zasadach ogólnych, tj. na rozprawie, co zrekompensuje mu wcześniejsze ograniczenie w zakresie aktywnej obrony.

⁴⁵ W doktrynie wskazuje się, że z przesłanek stosowania postępowania nakazowego wynika możliwość „niwelowania rzeczywistej potrzeby korzystania [przez oskarżonego] z szerokich uprawnień związanych z prawem do obrony” – tak J. KARAŹNIEWICZ, *Prawo do obrony w trybach szczególnych postępowania karnego*, „Studia Prawnoustrojowe” (2023), nr 60, s. 166.

zgodnie z art. 71 § 2 k.p.k. – staje się oskarżonym z chwilą „wniesienia oskarżenia do sądu”, z tą też chwilą nabywając prawo do obrony (art. 6 k.p.k.), to w następstwie opóźnionego doręczenia mu odpisu tego aktu będzie w stanie przystąpić do jego realizacji składowych tego prawa dopiero po tej dacie. Czy więc rozwiązanie z art. 505 § 1 k.p.k. nie jest sprzeczne z art. 71 § 2 w zw. z art. 6 k.p.k.? Takie rozwiązanie – pozbawiając na tym etapie oskarżonego możliwości złożenia własnych wniosków dowodowych – sprzyja nabraniu przez sąd przekonania odnośnie do zasadności oskarżenia i towarzyszących mu dowodów strony przeciwnej⁴⁶.

Mechanizm doręczania oskarżonemu odpisu wyroku nakazowego art. 505 § 1 k.p.k. dziedziczy po nieobowiązującym już art. 454f § 1 poprzedniego k.p.k.⁴⁷, opierając się w tym zakresie kolejnym nowelizacjom, choć zgłaszany był w doktrynie postulat, by odpis aktu oskarżenia doręczać oskarżonemu po stwierdzeniu przez prezesa sądu w trybie art. 338 § 1 k.p.k. jego formalnej poprawności, a jeszcze przed skierowaniem sprawy na posiedzenie w trybie 339 § 3 pkt 7 k.p.k.⁴⁸ Doręczenie aktu oskarżenia w sposób podyktowany przez art. 505 § 1 k.p.k. jest uznawane przez Z. Wronę za ograniczające „dostępność informacji o zarzutach w ich ostatecznej postaci”, aczkolwiek ten sam autor nie uznaje tego za okoliczność „blokującą racjonalną aktywność oskarżonego”⁴⁹. Pamiętając o wynikających z art. 505 § 1 k.p.k. ograniczeniach w zakresie realnych możliwości skorzystania ze wszystkich składowych prawa do obrony, właśnie z uwagi na treść art. 71 § 2 w zw. z art. 6 k.p.k. nie można się zgodzić z J. Karaźniewicz, że w postępowaniu nakazowym o prawie tym „można mówić dopiero po wydaniu wyroku nakazowego”⁵⁰. Przykładem, który uwidacznia nadmierną kategoryczność tego stwierdzenia jest możliwość skorzystania przez oskarżonego także w tym postępowaniu z prawa do pomocy obrońcy, co może nastąpić także po oddaniu go pod sąd, a przed doręczeniem odpisu aktu oskarżenia w trybie art. 505 § 1 k.p.k.

Dysfunkcjonalność rozwiązania zakładającego doręczenie odpisu aktu oskarżenia dopiero w momencie wskazanym w art. 505 § 1 k.p.k. przed rokiem 2003 bardziej obnażał także fakt, że w trybie ówczesnie obowiązującego zdania

⁴⁶ P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo*, s. 98-99.

⁴⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96 ze zm.).

⁴⁸ P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo*, s. 98.

⁴⁹ Z. WRONA, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym*, Warszawa 1997, s. 86.

⁵⁰ J. KARAŻNIEWICZ, *Prawo do obrony*, s. 167.

drugiego art. 500 § 4 k.p.k.⁵¹ dopuszczalny był udział w posiedzeniu nakazowym m.in. „oskarżonego [i] jego obrońcy”, którzy „mieli prawo wziąć udział w tym posiedzeniu”. Do zawiadomienia o tym terminie nie był dołączany odpis oskarżenia, co powodowało, że uczestniczący w nim nie mieli pojęcia o jego treści. Niekonsekwencję ustawodawcy w tym zakresie trafnie punktował P. Hofmański i inni autorzy, postulując zmianę tego stanu rzeczy i dołączanie odpisu aktu oskarżenia do zawiadomienia o posiedzeniu⁵². Ten słuszny skądinąd postulat nie został zrealizowany, a nasz ustawodawca rzecz całą rozwiązał – przepraszam za kolokwializm – wylewając dziecko z kąpielą, czyli nowelizując art. 500 § 4 i pozbawiając zainteresowanych prawa udziału w posiedzeniu.

Wprawdzie tematem niniejszej publikacji są ograniczenia praw oskarżonego w kodeksowych postępowaniach szczególnych, to nie sposób dostrzec pewnej gwarancyjności niektórych z przewidzianych tam rozwiązań. I tak art. 501 pkt 2 k.p.k. zakazuje wyrokowania nakazowego w sprawach z oskarżenia prywatnego – co jest oczywiste z uwagi na uproszczenia towarzyszące temu rodzajowi oskarżenia – zaś jego pkt 3 k.p.k. w sprawach, w których zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 79 § 1 k.p.k.⁵³, co jest podyktowane potrzebą wzmoczonej ochrony wymienionych tam oskarżonych. To ostatnie rozwiązanie zasługuje na pełną aprobatę, tyle tylko, że mówiąc „A”, ustawodawca winien powiedzieć też i „B”, tj. w identyczny sposób potraktować oskarżonych wymienionych w art. 79 § 2 k.p.k., czego już – z siebie tylko wiadomych powodów – nie czyni.

Nie odbija się na sytuacji oskarżonego wprowadzenie do procedury karnej odrębnego, niedewolutywnego i kasatoryjnie działającego środka zaskarżenia w postaci sprzeciwu od wyroku nakazowego (art. 506 § 1 k.p.k.)⁵⁴, gdyż jest to środek prosty i niewymagający od skarżącego żadnej wiedzy prawniczej.

⁵¹ Art. 500 § 4 k.p.k. zmieniony przez art. 1 pkt 195 lit. c ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2003 r., Nr 17, poz. 155 ze zm.), zmieniającej ten przepis z dniem 1 lipca 2003 r.

⁵² P. HOFMAŃSKI, E. SADZIK, K. ZGRYZEK, *Art. 505. Doręczenie wyroku nakazowego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego, Tom III, Komentarz do art. 468–862*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007, s. 79; Cz.P. KŁAK, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym a ochrona praw człowieka*, Warszawa 2008, s. 286-287.

⁵³ Wyrok SN z dnia 17 stycznia 2017 r., II KK 3/17, LEX nr 2188421; wyrok SN z dnia 1 czerwca 2006 r., V KK 158/06, LEX nr 188369; wyrok SN z dnia 24 stycznia 2001 r., II KKN 277/01, LEX nr 51490.

⁵⁴ Odmienne B. ŁUKOWIAK, który uważa, że zakaz *reformationis in peius* nie należy do istoty prawa do obrony, aczkolwiek jest w nim zakorzeniony – zob. *Sprzeciw od wyroku nakazowego a obowiązywanie zakazu reformationis in peius*, *tudia Prawnicze. Półrocznik INP PAN* z 2020, nr 1(221), s. 151.

Jego terminowe wniesienie i podtrzymanie (art. 506 § 2 i § 5 k.p.k.) powoduje nie tylko utratę mocy prawnej przez wyrok nakazowy, lecz dodatkowo pozbawia sąd możliwości rozstrzygnięcia sprawy w drodze kolejnego wyroku nakazowego. Można więc taki sprzeciw traktować jako instrument ochrony oskarżonego przed taką właśnie szczególną formą wyrokowania⁵⁵. Niezwiązanie jednak sądu rozpoznającego sprawę „na zasadach ogólnych” (art. 506 § 3 k.p.k.) ma wszakże i ten negatywny skutek dla sytuacji procesowej oskarżonego, że w dalszym toku sprawy nie obowiązuje zakaz *reformationis in peius*⁵⁶, o czym nawet nie poucza się tej strony, choć odnośny postulat zgłaszał w tym zakresie m.in. T. Grzegorzczak⁵⁷.

Zawartego w art. 506 § 1 k.p.k. wskazania na „oskarżonego i oskarżyciela” – jako na uprawnionych do wniesienia sprzeciwu – nie można wszak odczytywać jako powodującego wykluczenie z tego kręgu obrońcy tego samego oskarżonego. Oznaczałoby to zawężenie zakresu jego kompetencji z art. 84 § 1 k.p.k. i byłoby trudne do pogodzenia z pełnioną przezeń rolą procesową⁵⁸. Jeśliby nawet dopuścić, że takie ograniczenie byłoby możliwe – wszak art. 500 § 2 *in fine* k.p.k. pozwala na stosowanie w postępowaniu nakazowym rozwiązań odmiennych od modelowych – to czyż taka modyfikacja nie powinna przybrać wyraźniejszej postaci? Tymczasem wskazaniu „oskarżonego i oskarżyciela” nie towarzyszy nawet partykuła ograniczająca („tylko” lub „jedynie”), z której wynikałoby, że zawarty w tym przepisie komunikat dotyczy wyłącznie obiektów i stanów rzeczy w nim wymienionych.

4. OGRANICZENIA PRAWA DO OBRONY W POSTĘPOWANIU PRZYSPIESZONYM

W ocenie A. Świątłowskiego postępowanie przyspieszone⁵⁹ ma służyć przede wszystkim wzmocnieniu represji wobec określonych kategorii sprawców, ale

⁵⁵ Cz.P. KŁAK, *Glosa do wyroku SN z 6.04.2006 r., II KK 9/06*, „Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych” (2008), nr 7, poz. 83.

⁵⁶ H. KUCZYŃSKA, *Art. 506. Sprzeciw, tryb i skutki wniesienia*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022, teza 4. W nauce wyrażany jest jednak pogląd, że kara wymierzona w dalszym postępowaniu prowadzonym po wniesieniu sprzeciwu nie może być surowsza od pierwotnie przewidzianej w treści zaskarżonego orzeczenia, jeżeli w toku przeprowadzonej rozprawy nie ujawniły się jakiegokolwiek nowe okoliczności przemawiające za takim potraktowaniem oskarżonego – zob. szerzej J. GRAJEWSKI, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym*, „Studia Prawnicze” (1991), nr 1, s. 86.

⁵⁷ T. GRZEGORCZYK, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1045.

⁵⁸ Podobnie HOFMAŃSKI, E. SADZIK, K. ZGRYZEK, *Kodeks...*, *Art. 505. Doręczenie wyroku*, s. 84.

⁵⁹ Postępowanie to wprowadził do k.p.k. art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2006 r., Nr 226, poz. 1648).

i eliminacji fazy przygotowawczej tam, gdzie z przyczyn dowodowych jest to możliwe⁶⁰. Ta ostatnia okoliczność zasadza się na ujęciu⁶¹ sprawcy na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem⁶² (art. 517b § 1 k.p.k.), co wydaje się „przesądzać” kwestię sprawstwa⁶³. Awizowane w nazwie tego postępowania jego „przyspieszenie” jest przede wszystkim wynikiem redukcji postępowania przygotowawczego. Art. 517c § 1 k.p.k. pozwala w dochodzeniu poprzestać na przesłuchaniu osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego oraz zabezpieczeniu dowodów w niezbędnym zakresie⁶⁴. Biorąc za punkt wyjścia pogląd A. Gaberlego, że prawo do obrony w fazie przygotowawczej nie jest tylko mało znaczącym „dodatkiem do prawa do obrony w postępowaniu jurysdykcyjnym”⁶⁵, lecz czynnikiem kształtującym sytuację oskarżonego także przed sądem, trzeba zauważyć, że art. 517c § 1 k.p.k. nie pozwala na rozwinięcie obrony poza czynności tam wskazane, zwłaszcza że wśród uprawnień, o których poucza się podejrzanego w trybie art. 517c § 2 k.p.k. zabrakło wskazania co do możliwości wnioskowania o dokonanie czynności dochodzenia. Zatrzymany na gorącym uczynku, aż do czasu przesłuchania w charakterze podejrzanego, nie nabywa prawa do pomocy obrońcy, z konieczności zadowalając się pomocą udzielaną mu w trybie art. 245 § 1 k.p.k., co niekoniecznie odpowiada modelowi obrony wyznaczonemu przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Niepouczony też w trybie art. 517c § 2 k.p.k. o prawie żądania przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy (art. 301 k.p.k.)

⁶⁰ A. ŚWIATŁOWSKI, *Jedna czy wiele procedur karnych*, s. 203; TENŻE, *Deklarowane i rzeczywiste funkcje postępowania przyspieszonego w sprawach o przestępstwo*, „Studia Prawnoustrojowe” (2009), nr 10, s. 203 i n.

⁶¹ Możliwość rozpoznania sprawy w trybie określonym w Rozdziale 54a k.p.k. nie stanowi odrębnej przesłanki zatrzymania. W stosunku do sprawcy – oprócz niewątpliwości popełnienia przestępstwa – musi zachodzić któraś z dodatkowych przesłanek zatrzymania z art. 243 lub art. 244 § 1 i § 1a k.p.k. Zob. A. SZCZOTKA, *Postępowanie przyspieszone w procesie karnym*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (2008), nr XXII, s. 138. Podobnie J. KOSONOĞA, *Postępowanie przyspieszone w sprawach karnych na tle prawnoporównawczym*, „Ius Novum” (2022), nr 2, s. 63.

⁶² Co dotyczy wyłącznie spraw, w których prowadzi się dochodzenie.

⁶³ W doktrynie pisze się o „dorozumianym założeniu, że okoliczności popełnienia czynu i wina sprawcy [...] nie powinny budzić wątpliwości”, zob. szerzej J. KOSONOĞA, *Postępowanie przyspieszone*, s. 61.

⁶⁴ Tymczasem art. 517b § 3 dopuszczał do 2010 r. prowadzenie dochodzenia „w niezbędnym zakresie”. Nie trzeba chyba nikogo przekonywać, że pojęcia z art. 308 k.p.k. i „zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie” z art. 517c § 1 k.p.k. nie pokrywają się, zob. J. KOSOWSKI, *Obrona formalna w stadium przygotowawczym postępowania przyspieszonego*, „Prokuratura i Prawo” (2010), nr 7-8, s. 186.

⁶⁵ A. GABERLE, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym*, [w:] *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi E. Skrętowiczowi*, red. I. Nowikowski, Lublin 2007, s. 135.

podejrzany takiego żądanie nie zgłosi.

Budzi poważne zastrzeżenia nie tylko możliwość pominięcia na podstawie art. 517c § 1 zd. drugie końcowego zaznajomienia podejrzanego i jego obrońcy z materiałami postępowania przygotowawczego, ale i arbitralność odnośnej decyzji, a przecież mowa o czynności uznawanej za istotną z punktu widzenia obrony karnej⁶⁶. Problematyczność takiego rozwiązania uwidacznia to, że do awizowanego przez art. 517c § 1 zd. drugie k.p.k. pominięcia może dojść, choćby nawet zainteresowany końcowym zaznajomieniem z materiałami podejrzanego zgłosił wniosek o dokonanie tej czynności⁶⁷. Tego samego podejrzanego nie poucza się też o możliwości skorzystania z uprawnienia do żądania zaznajomienia go z materiałami postępowania, bo też art. 517c § 2 k.p.k. – uznawany zgodnie za przepis szczególny w stosunku do art. 300 § 1 k.p.k.⁶⁸ – takiej ewentualności nie przewiduje. Nawet jeśliby – w ślad za P. Czarneckim i A. Górskim⁶⁹ – przyjąć, że pouczenia z art. 517c § 1 (§ 1a i § 2a) – zasadniczo koncentrują się wokół kwestii mających „kluczowe znaczenie z perspektywy prawa do obrony”, to trudno je uznać za kompletne i odpowiadające wymogom art. 16 § 1 k.p.k. właśnie z uwagi na podniesione tu i niczym nieusprawiedliwione pominięcie informacji o prawie z art. 321 § 1 k.p.k. Kolejną nierozwiązaną przez ustawodawcę kwestią jest pozbawienie podejrzanego dostępu do akt postępowania przygotowawczego, cóż z tego, że prowadzonego w szczątkowej postaci. Taki dostęp w toku postępowania przygotowawczego poręczają podejrzanemu dwa przepisy: art. 321 § 1 k.p.k. oraz art. 156 § 5 k.p.k., przy czym tylko pierwszy z nich dostęp ten czyni bezwarunkowym, drugi natomiast uzależnia go od zgody prowadzącego to postępowanie. Dostęp w trybie art. 321 § 1 k.p.k. jest dostępem funkcjonalnie powiązany z końcowym zaznajomieniem z materiałami postępowania przygotowawczego i „z chwilą powiadomienia podejrzanego i jego obrońcy” o terminie takiego zaznajomienia również niezależnym od stanowiska organu procesowego. Rzecz w tym, że odczytany literalnie art. 156 § 5 zd. czwarte k.p.k. ową niezależność („nie

⁶⁶ P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo*, s. 514.

⁶⁷ H. KUCZYŃSKA, *Art. 517(c). Ograniczenie dochodzenia; pouczenie podejrzanego o jego uprawnieniach*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022, teza 1; M. KLEJNOWSKA, *Art. 517c. Zakres dochodzenia w postępowaniu przyspieszonym*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, LEX 2023, teza 1.

⁶⁸ Tamże, teza 3.

⁶⁹ P. CZARNECKI, A. GÓRSKI, *Art. 517c. Przesłuchanie podejrzanego, pouczenie.1. Redukcja postępowania przygotowawczego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, LEGALIS 2023, teza 1; podobnie B. SKOWRON, *Komentarz do art. 517c*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. III*, red. K. Dudka, LEX 2023, teza 4.

można odmówić udostępnienia akt”) wiąże z powiadomieniem o czynności, z której art. 517c § 1 zd. drugie pozwala zrezygnować. Rezygnacja z tej czynności powoduje, że do podejrzanego nigdy nie dotrze – jako bezprzedmiotowe – powiadomienie z 156 § 5 zd. czwarte k.p.k., a tym samym ewentualny dostęp do akt pozostanie dostępem warunkowym. Śmiem twierdzić, że upraszczając dochodzenie i czyniąc z końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania przygotowawczego jego nieobowiązkowy element uwadze ustawodawcy umknął fakt, iż czynność ta stanowi swego rodzaju punkt zwrotny w realizacji prawa podejrzanego do dostępu do akt sprawy⁷⁰.

„Przyspieszenie” uzyskuje się też dzięki skróceniu szeregu terminów procesowych, co odbija się również na sytuacji oskarżonego, który dysponować będzie odpowiednio krótszym czasem na przygotowanie obrony, przy czym problem ten na gruncie nieobowiązującego już k.p.k. z 1969 r. zauważał T. Nowak⁷¹. Czas na przygotowanie obrony „oznacza” oskarżonemu oraz jego obrońcy prezes sądu lub sąd, doręczając im odpis wniosku o rozpoznanie sprawy⁷². Ani jednak art. 517e § 1 k.p.k., ani jego § 1a nie zastrzegają, iżby miał być on „wystarczający” lub „odpowiedni” dla tego celu⁷³, a art. 517e § 3 zd. drugie k.p.k. stanowi wprost o niestosowaniu tu art. 353 k.p.k. Temu samemu oskarżonemu oraz jego obrońcy nie przysługują żadne środki, za pomocą których mogliby wpłynąć na zmianę oznaczonego im czasu na przygotowanie obrony, co najwyżej zarzuty w tym zakresie mogą znaleźć się w apelacji od wyroku (art. 447 § 4 k.p.k.). Czy przygotowanie obrony winno być poddane presji czasu i czy jest ono zgodne z regułami rzetelnego procesu karnego, tego rodzaju wątpliwości wyraża w doktrynie m.in. A. Gaberle i J. Franczak⁷⁴, a wątpliwość

⁷⁰ Taki dostęp w sytuacji z art. 517d § 1a k.p.k. poręcza dopiero art. 517e § 1a zd. drugie k.p.k. tuż przed wyznaczoną w sprawie rozprawą.

⁷¹ T. NOWAK, *Prawo do obrony oskarżonego w postępowaniu przyspieszonym*, „Palestra” (1987), nr 10-11, s. 212-213.

⁷² Szerzej na temat wniosku o rozpoznanie sprawy zob. A. KAUCZ, B. MYRNA, *Postępowanie przyspieszone i kilka uwag na tle jego stosowania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (2009), nr 25, s. 181-183.

⁷³ Wynikając z art. 517e § 3 zd. pierwsze k.p.k. wymóg „niezwłocznego” przystąpienia do rozpoznania sprawy przez sąd nie powinien rzutować na oznaczenie czasu na przygotowanie się do obrony. Wymóg ten wiąże sąd od momentu upływu czasu oznaczonego zgodnie z art. 517e § 1 lub § 1a zd. pierwsze k.p.k. i oznacza rozpoznanie tej sprawy „poza kolejnością spraw wyznaczonych w normalnym toku spraw sądowych”; tak H. KUCZYŃSKA, *Art. 517(e). Doręczenie odpisu wniosku o rozpoznanie sprawy*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022, teza 4.

⁷⁴ A. GABERLE, *Zasada trafnej reakcji na przestępstwo a postępowanie uproszczone, przyspieszone i nakazowe*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Z. Doda, A. Światłowski, J. Rybak, Z. Wrona, Kraków, 1993, s. 540 i n.; J. FRAN CZAK, *Gwarancje rzetelnego procesu a postępowanie przyspieszone w polskim procesie*

tę podzielał pod rządami poprzedniego kodeksu także T. Nowak⁷⁵. Czas – a raczej jego niedostatek – wydaje się pełnić kluczową rolę w realizacji uprawnień składających się na prawo do obrony, które z perspektywy normatywnej nie podlega żadnym szczególnym ograniczeniom w toku rozprawy „przyspieszonej”⁷⁶. Podobnie należy ocenić skrócenie terminów ustawowych do wniesienia apelacji (art. 517h § 3 k.p.k.). Oskarżonego pozbawia się informacji o przyjęciu apelacji strony przeciwnej, ponieważ art. 448 § 1 k.p.k. nie stosuje się w tym postępowaniu, a odpis apelacji dołącza się do zawiadomienia o terminie rozprawy odwoławczej (art. 517h § 5 k.p.k.), nie obwarowując odstępu pomiędzy zawiadomieniem a tą rozprawą żadnym terminem ustawowym.

Jedną z kolejnych nowelizacji⁷⁷ pozbawiła obronę oskarżonego cechy obligatoryjności⁷⁸, choć tę jeszcze do 2010 r. wyrażał art. 517i § 1 k.p.k., nakazując odpowiednie doń stosowanie art. 79 § 3 k.p.k. Rezygnacja z obowiązkowej obrony wszystkich oskarżonych w postępowaniu przyspieszonym, cokolwiek by w tej kwestii nie powiedzieć, jest dość oczywistym wyrazem tego, że nawet najszczytniejsze idee w realnym świecie przegrywają z twardymi regułami ekonomicznymi. W związku z przyjętą tu perspektywą można funkcjonujące rozwiązanie uznać za ograniczające prawo do obrony, przynajmniej jeśli obecny stan oceniać z uwzględnieniem pierwotnego brzmienia art. 517i § 1 k.p.k.

Oskarżony, choć może w postępowaniu przyspieszonym wybrać samodzielnie obrońcę, to zarazem z uwagi na jego sytuację oraz charakter samego postępowania ma wybór *de facto* zawężony do adwokatów i radców prawnych pełniących dyżur zgodnie z art. 517j § 1 k.p.k. Ograniczenie to jest *stricte* faktyczne, ani bowiem z art. 517c § 2 k.p.k., ani z treści wydanego na podstawie delegacji z art. 517j § 2 k.p.k. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2015 r.⁷⁹ nie wynika, iżby istniały przeszkody natury prawnej w wyborze obrońcy spoza listy dyżurujących adwokatów lub radców prawnych. Udostępnienie podejrzanemu listy dyżurujących w trybie § 8 ust. 1 wspomnianego

karnym (zagadnienia wybrane), „Studia Iuridica Lublinensia” (2010), nr 13, s. 156.

⁷⁵ T. NOWAK, *Prawo do obrony*, s. 212.

⁷⁶ A. GABERLE, *Prawo do obrony*, s. 142.

⁷⁷ Art. 2 pkt 12 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r., Nr 206, poz. 1589 ze zm.).

⁷⁸ Obrona obligatoryjna odnosiła się wyłącznie do fazy jurysdykcyjnej, nie zaś do poprzedzającego ją dochodzenia, co wynikało ze zwrotu „w postępowaniu przyspieszonym przed sądem oskarżony musi mieć obrońcę” (art. 517i § 1 zd. pierwsze w brzmieniu nadanym w 2006 r.).

⁷⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz. U. z 2015 r., poz. 920).

rozporządzenia raczej sprzyja ewentualnej decyzji o wyborze, niżli ją blokuje. Obecnie obowiązujące rozporządzenie nie powieli więc błędu poprzedniej regulacji, która – posługując się niefortunnym zwrotem „informacja o możliwości korzystania w postępowaniu przed sądem [...] z pomocy obrońcy wybranego spośród adwokatów pełniących dyżur” (§ 5 ust. 1 rozporządzenia z 2007 r.⁸⁰) – mogła rodzić po stronie zainteresowanego błędne przekonanie co do niemożności wyboru obrońcy spoza przedstawionej mu listy, mimo iż w swej końcowej części przepis ten stanowił już o alternatywnym „wyborze [obrońcy] spoza tej listy”.

Nie dostrzegam natomiast jakiś poważniejszych komplikacji dla prawa do obrony w fakcie przeprowadzenia w postępowaniu przyspieszonym w trybie art. 517b § 2a k.p.k. tzw. rozprawy „odmiejscowionej”, zwłaszcza że wymaga on „zapewnienia uczestniczenia przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć”, co osiąga się wskutek użycia „urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku”, a co dotyczy przede wszystkim złożenia przezeń wyjaśnień⁸¹. Bez wątpliwości jednak procedowanie w trybie art. 517b § 2a k.p.k. w dwóch różnych miejscach wymusza modyfikację pewnych zachowań procesowych, bo też w przypadku rozprawy „odmiejscowionej” mamy do czynienia „rozprawą *par excellence* ustną”⁸², co uniemożliwia składanie wniosków na piśmie, ale też wymaga od sądu – zgodnie z zasadą lojalności procesowej – poinformowania oskarżonego i jego obrońcy „o treści wszystkich pism procesowych, które wpłynęły do akt sprawy od chwili przekazania do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy” (art. 517ea § 1 k.p.k.). Ci sami uczestnicy mają prawo żądać odczytania tych pism, co jednak nie powinno dotyczyć ich własnych wystąpień, gdyż byłoby to alogiczne i służyło wyłącznie przedłużeniu rozprawy. To ostatnie ryzyko wiąże się też z „odczytywaniem pism procesowych oskarżonego i jego obrońcy, których nie można było przekazać do sądu”. Traktujący o tym obowiązku art. 517ea § 2 k.p.k. nie pozwala na dokonywanie w nich żadnych skrótów ani

⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lutego 2007 r. w sprawie zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy, jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich (Dz. U. z 2007 r., Nr 38, poz. 248).

⁸¹ Szerzej zob. P.K. SOWIŃSKI, *Szybciej, ale czy lepiej? Ograniczenie prawa oskarżonego do obrony wynikające z „odmiejscowienia” niektórych czynności procesowych w postępowaniu przyspieszonym*, [w:] *Prawnokarna ochrona imprez sportowych w związku z Euro 2012*, red. M. Kopeć, Lublin 2012, s. 201.

⁸² Tamże, s. 204.

ograniczenie odnośnego przytoczenia do *petitum* tych pism. W tej samej rozprawie, co wynika z art. 517b § 2c k.p.k., „w miejscu przebywania” oskarżonego, „w czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tych czynności” ma też przebywać jego obrońca. Rozwiązanie to jest zapewne podyktowane koniecznością zapewnienia oskarżonemu nieskrępowanych kontaktów z obrońcą⁸³, czy nie ubezwłasnowolnia ono jednak nadmiernie oskarżonego, gdyby ten zechciał jednak wskazać inne miejsce aktywności swego obrońcy?

Oskarżonemu uczestniczącemu w rozprawie prowadzonej na podstawie art. 517b § 2a k.p.k. dostęp do akt sprawy sądowej w trybie art. 156 § 1 k.p.k. „zastępuje” częściowo prawo wglądu do „kopii wszystkich dokumentów materiału dowodowego przekazywanych do sądu”, które w tym celu „pozostawia się w miejscu [jego] przebywania” (art. 517e § 1a k.p.k.). Ponieważ kopie te – po zakończeniu wszystkich czynności sądowych przeprowadzanych w trybie art. 517b § 2a k.p.k. – „włącza się do akt sprawy”, stąd też nie ma tu mowy o modyfikacji – w kierunku nieodpłatności – prawa oskarżonego do otrzymania odpłatnego kopii dokumentów z akt sprawy na podstawie art. 156 § 2 k.p.k. ani o jego wyłączeniu. Ten sam oskarżony w postępowaniu przyspieszonym może też wykonywać samodzielnie odpisy z „udostępnionych” mu „dokumentów materiału dowodowego”, wykorzystując w tym celu przyznany na podstawie art. 517b § 1a k.p.k. „czas na przygotowanie się do obrony”.

UWAGI KOŃCOWE

Z przeprowadzonej tu analizy wynika, że choć do niektórych rozwiązań stosowanych w postępowaniach szczególnych można mieć uzasadnione zastrzeżenia, to zarazem żadne z nich nie godzi w istotę prawa do obrony, aczkolwiek niekiedy nawet znacznie utrudnia jej prowadzenie. Przykładem takiego – chyba nie do końca przemyślanego rozwiązania – jest doręczanie oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia wraz z wyrokiem nakazowym (art. 505 § 1 k.p.k.), choć sposobność do wcześniejszego wywiązania się z obowiązku poinformowania tej strony o jej aktualnym statusie procesowym pojawia się wcześniej, bo już na etapie kontroli strony formalnej tej samej skargi. Doręczenie to – także z uwagi na kumulację dwóch czynności – może wprowadzać

⁸³ O „usprawieniu obrony” i urealnieniu jej wykonywania pisze D. MORGALA, *Rozprawa odmiejscowiona jako środek do walki z chuligaństwem stadionowym?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” (2012), nr 3, s. 122-123.

oskarżonego w stan pewnej konsternacji, zaburzając ocenę sytuacji, w jakiej się znalazł. Z kolei istnieje poważna wątpliwość, czy postępowanie, o którym mowa w Rozdziale 54a k.p.k. należy „przyspieszać” kosztem czynności z art. 321 (art. 517c § 1 zd. drugie k.p.k.)? Niekiedy rozwiązania niewymierzone wprost w gwarancje procesowe, niejako rykoszetem uderzają w prawo do obrony. Wyrazem takiej sytuacji był zmieniony w 2010 r. art. 517c § 1 k.p.k., który – w celu usprawnienia toku postępowania przyspieszonego – dopuszczał wyłącznie jedną przerwę⁸⁴ w rozprawie, co mogło kolidować z żądaniem wyznaczenia „dodatkowej” przerwy w celu przygotowania obrony⁸⁵. To samo prawo do obrony – tym razem w aspekcie materialnym – cierpi, ilekroć redukuje się czas konieczny dla dokonania określonej czynności procesowej, co dobrze widoczne jest może w mniejszym stopniu na przykładzie art. 506 § 1 k.p.k., w większym zaś na przykładzie terminu do wniesienia apelacji od wyroku zapadłego w trybie przyspieszonym (art. 517h § 3 k.p.k.).

Reasumując, choć konstrukcje przyjęte w postępowaniach szczególnych nie zawsze są neutralnymi z perspektywy przysługującego oskarżonemu prawa do obrony, to wszystkie tu zaprezentowane byłyby w stanie przejść test zgodności z wzorcem określonym w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przejście tego testu nie oznacza jednak, że są one pozbawione wad. W tym wypadku nie znajduje więc zastosowania rzymska paremnia *quieta non movere*, a zauważone tu mankamenty tych postępowań można, a nawet należy poddać postulowanej w niniejszym tekście korekcie.

BIBLIOGRAFIA

- ARTYMIAK Grażyna., *Rozłożenie ciężaru dowodu w sprawach o zniesławieniu*, „Palestra” (1995) nr 1, s. 62-68.
- BANASIAK Zbigniew, *Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie prywatnoskargowym w praktyce policyjnej*, „Prokuratura i Prawo” (2010), nr 7-8, s. 222-239.
- BOSEK Leszek, SZYDŁO Marek, *VIII. Uwagi wstępne do art. 31. 3. Klauzule ograniczające w Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, red. M. Safjan, L. Bosek, LEGALIS 2016.
- CIEŚLAK Marian, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1982.
- CZARNECKI P., GÓRSKI A., *Art. 517c. Przesłuchanie podejrzanego, pouczenie.1. Redukcja postępowania przygotowawczego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, LEGALIS 2023.

⁸⁴ Por. obecny art. 517f § 1 k.p.k., który na 14 dni określa jedynie „łączny czas zarządzonych przerw”.

⁸⁵ A. GABERLE, *Prawo do obrony*, s. 142.

- DASZKIEWICZ Wiesław, *Wszczęcie postępowania prywatnoskargowego*, „Palestra” (1974), nr 10, s. 64-75.
- DUDKA Katarzyna, PALUSZKIEWICZ Hanna, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021.
- EICHSTAEDT Krzysztof, *Art. 488. Rola Policji w sprawach prywatnoskargowych*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2023.
- FRANCZAK Jarosław, *Gwarancje rzetelnego procesu a postępowanie przyspieszone w polskim procesie karnym (zagadnienia wybrane)*, „Studia Iuridica Lublinensia” (2010), nr 13, s. 149-159.
- GABERLE Andrzej, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym*, [w:] *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi E. Skrętowiczowi*, red. I. Nowikowski, Lublin 2007, s. 132-145.
- GABERLE Andrzej, *Zasada trafnej reakcji na przestępstwo a postępowanie uproszczone, przyspieszone i nakazowe*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Z. Doda, A. Światłowski, J. Rybak, Z. Wrona, Kraków 1993, s. 531-542.
- GIL Damian, *Kilka uwag o postępowaniu z oskarżenia prywatnego*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny KUL” (2008), nr 5, s. 61-72.
- GIL Damian, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*, Warszawa 2011.
- HOFMAŃSKI Piotr, *Gwarancje prawa do obrony w świetle zmian Kodeksu postępowania karnego zawartych w ustawie z dnia 27 września 2013 r.*, [w:] *Prawo do obrony w postępowaniu penalnym. Wybrane aspekty*, red. M. Kolendowska-Matejczuk, Warszawa 2014, s. 7-16.
- HOFMAŃSKI PIOTR, ŚLIWA Janusz, *Dwugłos w sprawie nowego kształtu postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” (2015), nr 1-2, s. 77-91.
- HOFMAŃSKI Piotr, SADZIK Elżbieta, ZGRYZEK Kazimierz, *Art. 505. Doręczenie wyroku nakazowego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego, Tom III, Komentarz do art. 468-862*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007.
- GRAJEWSKI Jan, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym*, „Studia Prawnicze” (1991), nr 1, s. 59-87.
- GRZEGORCZYK Tomasz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008.
- GRZEGORCZYK TOMASZ, *Rozdział VIII. Postępowania szczególne*, [w:] T. GRZEGORCZYK, J. TYLMAN, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2005, s. 577-706.
- GRZEGORCZYK Tomasz, TYLMAN Janusz, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2005.
- KALA Dariusz, *Tryby szczególne w Kodeksie postępowania karnego w świetle poglądów prezentowanych w doktrynie i judykaturze*, Toruń 2005.
- KARAŻNIEWICZ Justyna, *Prawo do obrony w trybach szczególnych postępowania karnego*, „Studia Prawnoustrojowe” (2023), nr 60, s. 181-193.
- KAUCZ Andrzej, MYRNA Bogdan, *Postępowanie przyspieszone i kilka uwag na tle jego stosowania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (2009), nr 25, s. 175-187.
- KIL Jan, *Prawo do obrony jako publiczne prawo podmiotowe*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” (2022), nr 1(22), s. 195-222.
- KLEJNOWSKA Monika, *Art. 517c. Zakres dochodzenia w postępowaniu przyspieszonym*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, LEX 2023.

- KŁAK Czesław P., *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym a ochrona praw człowieka*, Warszawa 2008.
- KŁAK Czesław P., *Glosa do wyroku SN z 6.04.2006 r., II KK 9/06*, „Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych” (2008), nr 7, poz. 83.
- KOSONOGA Jacek, *Postępowanie przyspieszone w sprawach karnych na tle prawnoporównawczym*, „Ius Novum” (2022), nr 2, s. 57-78.
- KOSOWSKI Jacek, *Obrona formalna w stadium przygotowawczym postępowania przyspieszonego*, „Prokuratura i Prawo” (2010), nr 7-8, s. 183-197.
- KRUK Ewa, *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżania uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Lublin 2016.
- KRUSZYŃSKI Piotr, *Materialny ciężar dowodu w procesach karnych o zniesławienie i oszczerstwo*, „Państwo i Prawo” (1980), nr 8, s. 72-85.
- KRUSZYŃSKI Piotr, *Prawo podejrzanego do obrony materialnej w projektach k.p.k. (wybrane zagadnienia)*, „Palestra” (1993), nr 7-8, s. 22-30.
- KUCZYŃSKA Hanna, *Art. 506. Sprzeciw, tryb i skutki wniesienia*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022.
- KUCZYŃSKA Hanna, *Art. 517(c). Ograniczenie dochodzenia; pouczenie podejrzanego o jego uprawnieniach*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022.
- KUCZYŃSKA Hanna, *Art. 517(e). Doręczenie odpisu wniosku o rozpoznanie sprawy*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX 2022.
- KULEZA Cezary, *Rozdział XVIII. Postępowanie przygotowawcze*, [w:] *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok 2003, s. 309-339.
- LIPCZYŃSKA Maria, *Oskarżenie prywatne*, Warszawa 1977.
- ŁUKOWIAK Bartosz, *Sprzeciw od wyroku nakazowego a obowiązywanie zakazu reformationis in peius*, „Studia Prawnicze. Półrocznik INP PAN z 2020, nr 1(221), s. 143-162.
- MARKIEWICZ Tymon, *Sposoby inicjowania postępowania prywatnoskargowego*, „Studia Prawnicze KUL” (2018), nr 1(73), s. 97-111.
- MARSZAŁ Kazimierz, *Proces karny*, Katowice 1997.
- MICHALUK Marcin, *Kontrola formalna aktu oskarżenia prywatnego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” (2003), nr 6-9, s. 16-26.
- MORGAŁA Dominik, *Rozprawa odmiejscowiona jako środek do walki z chuligaństwem stadionowym?*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” (2012), nr 3, s. 117-131.
- MURZYŃSKI Andrzej, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994.
- NOWAK Tadeusz, *Prawo do obrony oskarżonego w postępowaniu przyspieszonym*, „Palestra” (1987), nr 10-11, s. 210-216.
- PALUSZKIEWICZ Hanna, *Rozdział III. 2.7. Zasada skargowości*, [w:] K. DUDKA, H. PALUSZKIEWICZ, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 167-173.
- SAKOWICZ Andrzej, *I. Istota zasady prawa do obrony. A. Zakres prawa do obrony*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, LEGALIS 2023.
- SKOWRON Barbara, *Komentarz do art. 517c*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, LEX 2023, teza 4.

- ŚLEDZIŃSKA-SIMON Anna, *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019.
- SOWIŃSKI Piotr K., *Szybciej ale czy lepiej? Ograniczenie prawa oskarżonego do obrony wynikające z „odmiejszczenia” niektórych czynności procesowych w postępowaniu przyspieszonym*, [w:] *Prawnokarna ochrona imprez sportowych w związku z Euro 2012*, red. M. Kopeć, Lublin 2012, s. 199-206.
- SOWIŃSKI Piotr K., *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012.
- SZCZOTKA Anna, *Postępowanie przyspieszone w procesie karnym*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (2008), nr 22, s. 133-146.
- ŚWIATŁOWSKI Andrzej, *Deklarowane i rzeczywiste funkcje postępowania przyspieszonego w sprawach o przestępstwo*, „Studia Prawnoustrojowe” (2009), nr 10, s. 197-215.
- ŚWIATŁOWSKI Andrzej, *Jedna czy wiele procedur karnych. Z zagadnień różnicowania form postępowania karnego rozpoznawczego*, Sopot 2008.
- TYLMAN Janusz, OLSZEWSKI Radosław, *Rozdział II. Naczelné zasady procesowe*, [w:] *Polskie postępowanie karne*, red. R. Olszewski D. Świecki, Warszawa 2022.
- WALTOŚ Stanisław, HOFMAŃSKI Piotr, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016.
- WILIŃSKI Paweł, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006.
- WOJTYCZEK Krzysztof, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.
- WRONA Zbigniew, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym*, Warszawa 1997.
- ŻBIKOWSKA Małgorzata, *Ciążar dowodu w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019.

DOPUSZCZALNOŚĆ OGRANICZENIA PRAWA DO OBRONY W KODEKSOwych POSTĘPOWANIACH SZCZEGÓLNYCH

STRESZCZENIE

Publikacja dotyczy dopuszczalności ograniczenia w drodze ustawowej prawa do obrony przysługującego oskarżonemu w sprawach karnych oraz zakresu przedmiotowego tych ograniczeń, przy czym analizie poddano regulacje dotyczące postępowań szczególnych. Analizie poddano sytuację oskarżonego w postępowaniu nakazowym, postępowaniu przyspieszonym oraz z w postępowaniu z oskarżenia prywatnego. Postępowania szczególne cechuje pewien stopień odformalizowania i uproszczenia reguł procesowych, niekiedy także tych o gwarancyjnym charakterze. Autor stawia pytanie o ich zgodność z klauzulą zawartą w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Słowa kluczowe: postępowanie karne; obrona; oskarżony; obrońca; ograniczenie prawa do obrony; postępowania szczególne.